

УДК 373.3.015.31:17.026.4

Юлія Шевченко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти

Ганна Свириденко, студентка

Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ ВЛАСНОЇ ГІДНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті аналізуються основні психологічні аспекти дослідження шляхів виховання почуття власної гідності дітей молодшого шкільного віку. Автором систематизовано численні складові гідності як найважливішої моральної якості, інтегративності людської реальності, вищої цінності.

Ключові слова: почуття власної гідності дітей молодшого шкільного віку, честь, моральні якості, інтегративність людської реальності.

Літ. 6.

Юлія Шевченко, кандидат педагогических наук, доцент кафедры начального образования

Анна Свириденко, студентка

Мелітопольського государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого

ВОСПИТАНИЕ ЧУВСТВА СОБСТВЕННОГО ДОСТОИНСТВА У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В статье анализируются основные психологические аспекты исследования путей воспитания чувства собственного достоинства детей младшего школьного возраста. Автором систематизированы многочисленные составляющие достоинства как важнейшего нравственного качества, интегративности человеческой реальности, высшей ценности.

Ключевые слова: чувство собственного достоинства детей младшего школьного возраста, честь, нравственные качества, интегративность человеческой реальности.

Julia Shevchenko, Ph.D. (Pedagogy), Associate Prof. of the Primary Education Department

Hanna Svyrydenko, Student

Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University

RAISING SELF-CONFIDENCE IN ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN

The basic psychological aspects of the research of junior pupils' sense of self-confidence are analyzed in this article. The author systematized many characteristics of moral dignity as an essential quality, integrity of human reality, the highest value.

Keywords: sense of self-confidence, honor, morality, self-education, self-affirmation, dignified behavior, dignity, consciousness, personality.

Постановка проблеми. Економічна криза та соціально-політичні зміни, що відбуваються в суспільстві, суттєво впливають на моральний розвиток молодого покоління. Зниження показників моральності, посилення егоїстичних тенденцій в особистісному розвитку дітей, певна деформація їх моральних цінностей призводить до спотворення їх уявлень про такі цінності як доброта, милосердя, справедливість, честь, гідність та інше. Такі несприятливі умови морального розвитку молоді ставлять перед освітою завдання розробки нових технологій з підвищення морального потенціалу зростаючої особистості, яка буде вести себе гідно в найскладніших життєвих ситуаціях [5].

Неоднозначність розуміння проблеми гідності людини в різних філософсько-етичних школах, напрямках, труднощі емпіричного вирішення

особистістю проблем екзистенціального самовизначення (пошуку відповідей на питання про природу і цінності людини), а, отже, і вирішення практичних завдань моральності – ціннісного ставлення до іншої людини, особливо в період зміни світоглядних і ціннісних засад суспільства, особливо актуально у нинішній історичний момент. Крім того, останнім часом зростає практичний інтерес до даної теми. В області юриспруденції вивчення справ про захист честі і гідності – одна з найбільш розроблених тем; в практиці кризових психологічних служб і консультацій ведеться активна робота з надання психологічної допомоги постраждалим від насильства і нанесення моральної шкоди; в галузі освіти активно досліджуються психолого-педагогічні технології виховання гідності в школі.

Аналіз наукових досліджень. Незважаючи на те, що певні аспекти даного феномена знаходили

своє відображення в дослідженнях самосвідомості І. Чеснокова, В. Столін, самоповаги, самооцінки і “Я-концепції” Т. Шибутані, В. Куніцина, характерологічних особливостей О. Якимович, саморегуляції моральної поведінки особистості С. Рубінштейн, В. Чудновський, Б. Братусь та ін., неоднозначність розуміння даного феномена в психології, відсутність спеціальних загальнопсихологічних досліджень, предметом яких була б його психологічна специфіка і структура, свідчать про недостатню розробленість даної теми [2].

У вітчизняній науці загальновизнаною є ідея про те, що моральне знаходиться в безпосередньому взаємозв'язку з емоційним: філософи А. Гусейнов, А. Дробницький, Л. Столович, В. Тугарінов і психологи П. Анохін, В. Вілюнас, Л. Виготський, Б. Додонов, А. Запорожець, К. Ізард, А. Леонтьєв, А. Петровський, С. Рубінштейн, Л. Рувінський, В. Слободчиков виділили чинники, що характеризують зв'язок емоційного і морального компонентів. Однак, в психолого-педагогічній науці проблема емоційного і морального розвитку школярів довгий час не визначалася як самостійна. Вперше емоційно-моральний розвиток і виховання учнів як самостійну надзвичайно актуальну науково методичну проблему позначили педагоги Ш. Амонашвілі, Д. Кабалецький, Б. Неменський, В. Сухомлинський [6]. Однак в масовому психолого-педагогічному досвіді їхні ідеї не знайшли достатнього втілення.

Метою даної статті є характеристика складових виховання почуття власної гідності у дітей молодшого шкільного віку, визначення умов і методів виховання почуття власної гідності в людини.

Виклад основного матеріалу. Саме в учнів початкової ланки відбувається ефективний розвиток моральних почуттів та регулятивних механізмів, розвивається цілісне уявлення дитини про себе, вона починає розуміти власні реальні досягнення і можливості керувати своїми психічними функціями, діями, вчинками. У цей період зменшується підпорядкованість дитини зовнішнім умовам та збільшується значення самостійності, виникають відносно стійкі форми поведінки, вміння організувати свою діяльність. Характерна особливість молодшого школяра – емоційна сенситивність, відгук на яскраве, незвичайне, нестандартне. Дитина цього віку претендує на повагу та ставлення до неї як до дорослої, на визнання її суверенітету. Якщо потреба в повазі не буде задоволена, то неможливо будувати стосунки з цією людиною на основі “Я відкритий для розуміння, якщо впевнений, що мене поважають” [1, 48].

Гідність – якість рефлексивна. Саме механізм рефлексії забезпечує можливість розуміння себе, аналізу, самооцінки. Рефлексія сприяє зосереджуватися на собі, придивлятися до змін, аналізувати і порівнювати себе з дорослими та однолітками, намагатися щось покращити в собі. Рефлексивні процеси збігаються з діяльністю творення власного “Я”; наявність рефлексії забезпечує психологічну готовність дитини до сприйняття зовнішніх оцінок широкого спектру; рефлексія спричинює інтенсивний розвиток самолюбства, суперництва, самоствердження М.Й. Боришевський, А.В. Захарова, О.Л. Кононко, С.П. Тищенко [3].

Моральна рефлексія – якісна характеристика особистості, здатної осмислити й оцінити власні вчинки. Другою складовою моральної рефлексії (крім здатності судження) є совість: спроможність особистості здійснювати етичний самоконтроль. Совість стає вирішальною особистісною якістю, коли людина потрапляє в ситуацію вибору. Моральна рефлексія – також вміння усвідомлювати власні спонуки, передбачити наслідки власних вчинків для інших і для себе; визначати віддалені та близькі цілі, співвідносити їх з існуючими можливостями. Вона формується на основі принципів та переконань, які складаються в процесі моральної діяльності.

Існують певні вікові відмінності у становленні рефлексії молодших школярів. Так, у розвитку здатності до самоаналізу з віком спостерігається тенденція до його поглиблення, розгорнутості, аргументованості. Це пояснюється не лише розвитком мисленнєвих операцій (аналізу, синтезу, порівняння) та розширенням активного словникового запасу дитини, а передусім, виробленням молодшими школярами власних критеріїв самооцінювання.

Ще однією складовою почуття власної гідності є моральна самооцінка, основою якої стають морально-духовні цінності, риси, властивості дитини. Якщо мені притаманні ті моральні якості, які високо цінуються у моєму мікросередовищі (сім'я, клас) і, нарешті, в макросередовищі (суспільстві), відповідно я високо оцінюю себе як моральну особистість. У мене виникає позитивне, гарне почуття щодо свого “образу Я”. Самооцінка як переживання об'єднується з системою моїх цінностей – це і є почуття моєї гідності.

Результатом змістовної самооцінки є самоповага. Дитина наповнює уявлення про себе, відповідаючи на запитання: “За що мене можна поважати та любити? Які свої якості я ціную? Чи вважаю себе особистістю, котра у своїй поведінці керується моральними принципами, прийнятими суспільством?”

Саморегуляція поведінки людини настільки тісно пов'язана з особливостями емоційного ціннісного ставлення до себе, що багато хто з дослідників ототожнюють почуття власної гідності з самоповагою до людини [4; 5].

Власні цінності ми демонструємо як вчинки – це основа поваги один до одного. Якщо відбувається дискредитація цінностей, то знижується самоповага і відповідно втрачається гідність людини.

Отже, особистість з почуттям власної гідності відзначається:

- стійким позитивним емоційно-ціннісним ставленням до себе;
- відповідальністю за наслідки своїх дій;
- впевненістю у власних силах і можливостях досягати поставленої мети;
- розвинутою здібністю до саморегуляції;
- чесністю, в першу чергу перед самим собою;
- активною життєвою позицією.

Для пояснення учням пропонуємо визначення, доступне для дитячого розуміння: “Почуття власної гідності – це такий внутрішній стан, коли гарно почуваєшся; відчуваєш, що сам собі подобаєшся; віриш, що можеш впоратися зі складними завданнями; поважаєш себе, не соромишся себе і своїх вчинків; тобі немає в чому дорікати собі, не боїшся висловлювати власну думку; можеш постояти за себе, коли тебе ображають чи принижують; не отримуєш задоволення від похвали, якщо знаєш, що вона не заслужена, і навпаки – з гордістю сприймаєш схвалення, коли робиш вдалі дії або вчинки; маєш бажання сьогодні бути кращим ніж учора”.

Всі ці ідеї вчитель реалізує під час роботи з молодшими школярами на принципах позитивної психології. У навчально-виховному процесі враховуємо те, що позитивна оцінка частіше, ніж негативна, викликає у дітей відповідну реакцію.

Основний принцип виховання почуття власної гідності у молодших школярів – “Це не гідне тебе”. Багатьох проблем з дітьми можна було б уникнути, якби дорослі привчали їх замислюватися над одним простим запитанням, перед тим, як діяти: “Чи зможу я про себе думати краще, зробивши це?”. Вчитель повинен допомогти дитині в будь-якій ситуації бачити можливість вибору. Зробивши цей вибір, дитина несе повну відповідальність за його наслідки.

Під час занять вчитель дає змогу молодшим школярам розвинути в собі:

- прийняття себе (Який Я, пошук чеснот у собі, усвідомлення цінності та унікальності, інтеграція в цілісне Я);
- прийняття інших (прийняття цінності та унікальності іншого);

- чуттєвість (вміти слухати своє серце);

- рефлексивність (розвиток психологічного мовлення, формування “емоційної грамотності”, усвідомлення мотивів поведінки, наслідків власних вчинків, усвідомлення власних цілей шляхом досягнення);

- вміння знаходити ресурси (пошук ресурсів у ситуаціях, усвідомлення “внутрішньої сили”, оволодіння механізмом “самопомогти”, стресостійкість).

Основні ідеї, які передаються молодшим учням:

- Якщо хочеш, щоб поважали твою думку і тебе, навчись поважати людей, які навколо. Поважати людей – означає дослухатися до їхніх думок, визнавати їхній вибір, навіть коли він тобі не подобається.

- Кожна людина має право на особисту таємницю, ніхто не може змусити тебе бути відвертим, коли ти не готовий до цього.

- Ставлення до тебе не залежить від твоїх успіхів у навчанні. Ти людина і цього достатньо, щоб тебе поважали і любили.

- Тільки ти сам відповідальний за своє життя і за свої вчинки. Не перекладай відповідальність за власні невдачі на батьків, друзів, учителів. Ніхто не проживе за тебе твоє життя. У кожного є свої помилки і перемоги.

- Ти сміливий, тому можеш протистояти злослів'ю, образам, грубощам, злочинним вчинкам, які зачіпають як тебе, так і оточуючих.

- Ти завжди маєш право висловити свою думку, навіть коли вона не збігається з думками інших. Але коли ти неправий, май сміливість визнати це. Тебе поважатимуть ще більше за щирість і чесність.

- Намагайся поводитися так, щоб людям, які поруч, було приємно з тобою.

Визнання цих ідей визначають зміст, логіку, структуру кожного заняття, форми і методи їх проведення: психотехнічні та психогімнастичні вправи, бесіди, образотворчу діяльність, написання творів, бібліотерапію, інсценізації, розвивальні ігри, етюди, ведення “Щоденника зростання”, в якому обов'язково має бути індивідуальний план розвитку, який діти формулюють з допомогою батьків та педагога.

Кожна тема заняття присвячена розкриттю однієї з моральних якостей особистості, які характеризують людину з почуттям власної гідності: любов і повага до себе та оточуючих, відповідальність за свої вчинки, сміливість протистояти несправедливим діям інших, справедливість, вдячність та вміння прощати, активна життєва позиція. Наприклад, “Я поважаю себе”, “Я талановита людина”, “Я відповідальна людина”, “Я смілива людина” та ін.

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ДО РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Висновок. Отже, акцентуючи на розвиткові почуття власної гідності у молодшого школяра, прагнемо виховати впевнену в собі людину з розвинутими вміннями до самоаналізу та самовдосконалення. Розпочату роботу з розвитку почуття власної гідності слід продовжувати в середній та старшій ланках школи, поглиблюючи та виводячи на вищий рівень усвідомлення та бажання учнів присвоїти ці моральні риси, як власні.

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.В. Давыдова. – М., 1991. – С. 215 – 224.
2. Божович Л.И. Проблемы формирования

личности: Избранные психологические труды / под ред. Д.И. Фельдштейна. – [3-е изд.] / Л.И. Божович. – М. – Воронеж, 2001. – 349 с.

3. Боршиевский М. Дорога к себе: От основ субъективности к вершинам духовности: монография / М. Боршиевский. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с.

4. Куницина В.Н. Сила Я и самоуважение // Психология. / Под ред. А.А. Крылова. – М.: Проспект, 1998. – С. 283 – 286.

5. Павелків Р.В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості в дитячому віці: Моногр. / Р.В. Павелків. – Рівне: Волин. береги, 2004. – 247 с.

6. Сухомлинский В.А. Рождение гражданина. / В.А. Сухомлинский. – М.: Молодая гвардия, 1979. – 335 с.

Стаття надійшла до редакції 01.12.2015

УДК [378.147:373.21]:796.012

Ірина Щербак, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини і корекційної освіти Харківського національного університету імені Г.С. Сковороди

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЩОДО
ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ДО РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті розглядаються основні теоретичні питання підготовки майбутніх вихователів щодо залучення дітей до рухової активності як складової здоров'язбережувальної діяльності. Визначено мотиваційно-особистісний критерій та мотиваційний компонент підготовки майбутніх вихователів щодо залучення дітей до рухової активності.

Ключові слова: підготовка, майбутній вихователь, рухова активність, вища школа.

Літ. 9.

Ірина Щербак, кандидат педагогических наук, доцент кафедры здоровья человека и коррекционного образования Харьковского национального университета имени Г.С. Сковороды

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ПО
ПРИВЛЕЧЕНИЮ ДЕТЕЙ К ДВИГАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ
ЗДОРОВЬЕСБЕРИГАЮЩЕЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

В статье рассматриваются основные теоретические вопросы подготовки будущих воспитателей для привлечения детей к двигательной активности как составляющей здоровьесберегающей деятельности. Определено мотивационно-личностный критерий и мотивационный компонент подготовки будущих воспитателей для привлечения детей к двигательной активности.

Ключевые слова: подготовка, будущий воспитатель, двигательная активность, дети, высшая школа.

Iryna Shcherbak, Ph.D. (Pedagogy), Associate Prof. of the Human Health and Correctional Education Kharkiv H.Skovoroda National University

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF FUTURE TUTOR TRAINING AS TO ATTRACTION
CHILDREN TO MOTOR ACTIVITY AS A COMPONENT OF HEALTH PRESERVATION ACTIVITY**

In article the main theoretical questions of training of future tutors for involvement of children to physical activity as the making health saving activity are considered. It is defined motivational and personal criterion and a motivational component of training of future tutors for involvement of children to physical activity.

Keywords: preparation, future tutor, physical activity, children, the higher school.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні аспекти суспільного розвитку особливо впливають на

процеси професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі. Сьогодні основою освіти повинен бути не просто високоосвічений